

SREBRNA BIBLIOTEKA
I INNE CYMELIA KRÓLEWIECKIE
ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W TORUNIU

MUZEUM UNIWERSYTECKIE
TORUŃ 2005

WYSTAWA:

Kurator: Sławomir Majoch

Współpraca: Jan Kotłowski, Joanna Krasnodębska, Ilona Lewandowska, Andrzej Mycio, Maria Strutyńska, Wojciech Szramowski, Barbara Wojdyło

INFORMATOR:

Koncepcja: Mirosław A. Supruniuk

Autorzy tekstów: Maria Strutyńska, Mirosław A. Supruniuk, Janusz Tondel

Noty: Joanna Krasnodębska i Maria Strutyńska (srebrne oprawy, inkunabuły, stare druki), Andrzej Mycio i Wojciech Szramowski (rękopisy)

Redakcja techniczna: Joanna Krasnodębska

Wystawa towarzyszy Międzynarodowemu Dniu Muzeów
17–24 maja 2005

Fotografie (okładka): widok Królewca z: Cellarius Andreas, *Regni Poloniae Magnique Ductatus Lituaniae... novissima descriptio*.
Amsterdam 1659; srebrna oprawa z wizerunkami księcia Albrechta i księżnej Anny Marii z warsztatu Hieronima Köslera.
Autor fotografii: Waclaw Górski

MUZEUM UNIWERSYTECKIE
Collegium Maximum
Plac Rapackiego 1
Toruń

[...] Nie istnieje stary Królewiec z wedyt oraz planów; w niwecz obróciły się jego zabytki architektury i sztuki utrwalone na fotografiach. Królewiec, który książę Albrecht wydzwignął do rangi liczącego się w Europie ośrodka kulturalnego porównywanego nawet z Florencją, Leydą czy Krakowem, za sprawą — przede wszystkim — jego potomków w naszych czasach kojarzony jest z antyczną Kartaginą.

Na miejscu Królewca, który w planach niektórych polskich XIX-wiecznych fantastów politycznych miał stać się stolicą odrodzonego państwa polskiego, wyrosło nowe miasto — rosyjski Kaliningrad. Obszar bowiem północnej części dawnych Prus Wschodnich na mocy postanowień państw koalicji antyhitlerowskiej (1944–1945) przypadł Związkowi Sowieckiemu, a po jego rozpadzie — Rosji. Pozostała, większą, część pruskiego obszaru inkorporowała Rzeczpospolita. Właścicielem majątku znajdującego się na przyłączonych ziemiach stało się państwo polskie.

Bezpośredni nadzór nad pozostawionymi bibliotekami niemieckimi sprawowały referaty kultury i sztuki ówczesnych starostw będących podstawowymi organami budowanej od podstaw na tym obszarze administracji państwowej oraz inspektoraty szkolne, urzędy likwidacyjne i zarządy okręgowe państwowych nieruchomości ziemskich. Nie zawsze był on efektywny. Brakowało środków technicznych i finansowych umożliwiających całkowitą ochronę pozostawionych księgozbiorów przed deszczem i mrozem. Często książki złożone były w zdewastowanych przez wojnę budynkach bez szyb w oknach. W tych warunkach trudno było je także chronić przed grabieżą.

Przed dalszą ich dewastacją i rozkradaniem usiłowały chronić je decyzje Ministerstwa Oświaty, dające prawo kilku bibliotekom, zwłaszcza Bibliotece Narodowej, do zwożenia książek ze wskazanych miejscowości dawnych Prus Wschodnich.

Władze nowo powstałego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu także otrzymały zezwolenie od Ministerstwa Oświaty na zwożenie książek z niektórych miejscowości mazurskich i warmińskich do powstającej równoległe z uczelnią biblioteki. Pozwolenie to dotyczyło między innymi książek z tych miejscowości, w których przechowywane były zbiory kró-

lewieckie, w tym pochodzące z byłej Biblioteki Państwowej i Uniwersyteckiej.

Książki z tej ostatniej biblioteki znaleziono w pięknie położonym nad rzeką Wąską Pasłęku (Preussisch Holland), wtedy niestety mocno poszczerbionym przez wojnę; w gruzach leżały opierające się przez kilka stuleci niszczącemu działaniu czasu zabytkowe budowle wzniesione w okresie panowania zakonników z czarnymi krzyżami na białych płaszczach. W kilku ocalałych budynkach ekipa bibliotekarzy z Torunia odkryła fragment zbiorów książkowych składających się na *Schausammlung*, który pierwotnie był przechowywany w Karwinach. Stamtąd zawieziono go do Pasłęka z książkami biblioteki królewieckiej zebranymi z różnych miejscowości, m.in. chyba ze Słobit (dawniej Schlobitten). Było to zgodne z ówczesną praktyką tworzenia zbiorów księgozbiorów, w których gromadzono książki z wielu miejscowości, aby skuteczniej chronić je przed niszczeniem i grabieżą do chwili przekazania ich odpowiedniej instytucji. Zbiory składające się na Stałą Wystawę zostały mocno przetrzebione, już chyba w Karwinach. Pewna część książek mogła jednakże zaginąć również w Pasłęku.

W każdym razie wśród 20 tys. książek, które w 1947 roku przewieziono z Pasłęka do Torunia, nie było całej Srebrnej Biblioteki. Pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej, dr Stefan Burhardt (zm. w 1991 roku, przed wojną m.in. dyrektor Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie, wielkością ustępującej tylko Bibliotece Uniwersytetu Stefana Batorego), przywiózł stamtąd osobiście tylko 14 woluminów. Pozostałych sześciu brakowało. Nie można podać bliższych informacji na temat, kiedy dokładnie została przejęta, w jakich okolicznościach itp., ponieważ nie zachowało się pisemne sprawozdanie z tego wyjazdu, a pamięć dra Burhardta nie zachowała szczegółów. Wspominał jednak o emocjach, jakie towarzyszyły mu w transporcie Srebrnej Biblioteki, większych niż w czasie innych powrotów z książkami z terenów byłych Prus Wschodnich, zawsze niebezpiecznych ze względu na niestabilizowaną sytuację na tym obszarze tuż powojennym okresie. Ich temperaturę podnosiła świadomość bardzo dużej wartości Srebrnej Biblioteki, jaką miał dr Burhardt, znakomity kolekcjoner i bibliofil.

Większość z owych 14 woluminów nie doznała w czasie II wojny światowej żadnego uszczerbku. Kilka opraw jednak straciło druki, które zawierały jeszcze na początku lat 40.

Srebrna Biblioteka trafiła do Torunia w przeszło 400 lat po jej fundatorze. Albrecht przybył tutaj nad Wisłę po raz pierwszy jeszcze jako wielki mistrz Zakonu w 1520 roku w związku z rozmowami rozejmowymi, które prowadził z królem Zygmuntem I Starym. Miały one zapobiec dalszej wojnie polsko-krzyżackiej; książę zerwał je, opuszczając Toruń po kilku dniach.

Srebrna Biblioteka ulokowana została w gmachu przy ulicy F. Chopina 12/18, który 30 marca 1946 roku oddany został przez Radę Miejską na użytek Biblioteki Uniwersyteckiej.

Warto dodać, że nie były to pierwsze książki proveniencji królewieckiej, które znalazły się w grodzie Kopernika. Już w XVII wieku jeden z toruńskich rajców (Jan Bötticher) miał w swoich zbiorach bardzo interesujący wolumin (obecnie w Książnicy Miejskiej w Toruniu) składający się z przeszło 30 druków, spośród których kilka zawiera rękopiśmienne dedykacje położone ręką profesorów Albertyny z czasów księcia Albrechta.

Srebrna kolekcja znalazła się w zbiorach Oddziału Starych Druków. Przechowywano ją w specjalnie dla niej przeznaczonym szafie. W 1973 roku, razem z całym księgozbiorem uniwersyteckim, przewieziona została do nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej, mieszczącego się przy ulicy J. Gagarina 13. Od tego czasu srebrna kolekcja przechowywana jest w metalowej szafie, stojącej w klimatyzowanym magazynie mieszczącym stare druki i rękopisy.

[Z 14 opraw, które trafiły do Torunia w 1947 roku, dwie „opuszcili” Bibliotekę Uniwersytecką; jedną kustosz Lisowski wypożyczył do tworzonego Muzeum Książki i ta znajduje się obecnie w Bibliotece Narodowej; drugą skradziono i sprzedano na Wawel.]

W chwili obecnej, oprócz biblioteki toruńskiej, Biblioteki Narodowej w Warszawie i Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, pojedynczą oprawę ze Srebrnej Biblioteki posiada Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie.

O szczęśliwych właścicielach pięciu egzemplarzy nie ma informacji. Niewykluczone jednak, że w niedługim czasie oprawy te trafią, jeśli znajdują się w Polsce, do bibliotek publicznych i będzie można dokończyć inwentaryzacji Srebrnej Biblioteki i uzupełnić kilkoma szczegółami jej dzieje. Pozostawały one w ścisłym związku z historią polityczną Europy ostatnich przeszło czterech stuleci. Ona właśnie przyczyniła się do zniszczenia bardzo wielu bibliotek, z których bezpowrotnie przepadły skarby europejskiej kultury.

Dla Srebrnej Biblioteki los był stosunkowo przychylny; jej większość dotrwała do naszych czasów i znalazła bezpieczne schronienie w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Janusz Tondel, *Srebrna Biblioteka księcia Albrechta Pruskiego i jego żony Anny Marii*, Warszawa 1994.

[...] Szczególną wartość w kolekcji królewieckiej mają druki z XVI wieku, których jest najwięcej, a wśród nich książki z Biblioteki Prywatnej (Kammerbibliothek) i Zamkowej (Schlossbibliothek), inaczej nazywanej Bibliotheca Nova, księcia Albrechta Hohenzollerna (1490–1568) — pierwszego władcy Prus Książęcych. Stanowią one najefektowniejszą część zasobu starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej UMK. Wystarczy tylko wspomnieć o unikatowej oprawie sakwowej modlitewnika księżnej Doroty (1504–1547) — pierwszej żony księcia Albrechta, o modlitewniku tejże Doroty wydrukowanym na pergaminie i ręcznie kolorowanym oraz o wielu innych cymeliach. Książki księcia Albrechta wyróżniają się starannymi oprawami w białą lub brązową skórę z ciekawymi tłoczeniami, nierzadko złoconymi. Duża część opraw, zwłaszcza tych w białą skórę, ma wytłoczony superekslibris księcia Albrechta. W wielu książkach wewnątrz znajduje się jego ekslibris w kilku odmianach. Obcięta kart niektórych książek są złocone i puncowane. Zdarzają się drzeworyty starannie ręcznie kolorowane itd. Z tej biblioteki pochodzą najatrakcyjniejsze teraz w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej pod względem formy (pergaminowe i iluminowane) oraz treści (m.in. dawne kroniki, statuty zakonu krzyżackiego, Biblię) rękopisy — ponad 100, poza tym ponad 30 starych druków muzycznych i trzy atlasy.

W zbiorach starych druków byłej Państwowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Królewcu, przechowywanych aktualnie w Toruniu znajdują się mniejsze fragmenty innych znanych kolekcji, wśród nich: biskupa pomezańskiego Pawła Speratusa (1484–1551), rozpoznawalnej na podstawie kilku odmian jego drzeworytowego ekslibrisu; Bogusława Radziwiłła (1620–1669) — 41 egzemplarzy (w tym jedna Biblia rękopiśmienna z XII w.), również rozpoznawalnej na podstawie ekslibrisu donacyjnego i Biblioteki Wallenrodiańskiej (20 egzemplarzy starych druków, sześć rękopisów i atlas).

Książki z byłej Państwowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Królewcu łatwo jest rozpoznać po charakterystycznych nalepkach z sygnaturami. Przeważnie na odwrocie karty tytułowej znajdują się pieczęcie tej instytucji: owalna z napisem „Bibliotheca Regiomontana”; ze stylizowanymi literami F.W.R. (Fridericus Wilhelmus Rex); okrągła z napisem w otoku: „Königliche-u. Universitäts-Bibliothek Königsberg in Pr.”. Znajduje się też kilka książek z ekslibrisem donacyjnym przygotowanym przez bibliotekę, z wolnym miejscem na nazwisko ofiarodawcy.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu jest kilka książek, które podarował Albertynie kaznodzieja P. Ostermeyer oraz urzędnik Warda i O. Harrasowicz z Lipska — właściciel znanej firmy wydawniczej. Ich nazwiska figurują na opisanym ekslibrisie donacyjnym.

Z Królewca mamy też fragmenty z Biblioteki Miejskiej (Stadtbibliothek), która przed II wojną światową mieściła się w tym samym budynku co uniwersytecka. W sumie z tej biblioteki mamy ponad 2000 pozycji w około 2000 woluminach.

W obrębie omawianej proveniencji znajduje się kilkanaście książek z ekslibrisem Michała Lilienthala (1686–1750) oraz jego syna Teodora Krzysztofa (1717–1782), którzy w XVIII w. zarządzali Biblioteką Miejską w Królewcu. Jest też kilka książek z ekslibrisem Andrzeja Hedio (1640–1703) — profesora filozofii Uniwersytetu Królewskiego.

Z Królewca przechowujemy jeszcze w magazynie Sekcji Starych Druków około 300 pozycji w tyluż woluminach książek należących dawniej do Królewskiego Niemieckiego Towarzystwa działającego w Królewcu w latach 1741–1945 (Königliche Deutsche Gesellschaft — K.D.G.).

Maria Strutyńska, *Struktura proveniencyjna zbioru starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*. Toruń 1999.

Biblioteka Prywatna i Zamkowa Albrechta Hohenzollerna, ale też inne cymelia królewskie, które po roku 1947 znalazły się w Toruniu, bardzo rzadko prezentowane były publicznie i niemal w ogóle poza Biblioteką Uniwersytecką. Kilka srebrnych opraw i pierwsze wydanie *De revolutionibus* Mikołaja Kopernika, eksponowano na wystawie starych druków, którą w 1949 roku przygotował w gmachu Biblioteki przy ulicy Chopina kustosz Stanisław Lisowski, ówczesny kierownik Oddziału Starych Druków. Później, najcenniejsze inkunabuły, oprawy i rękopisy pokazywano jedynie w toruńskim Muzeum Okręgowym i podczas okolicznościowych wystaw cymeliów w Bibliotece Uniwersyteckiej oraz — najczęściej na prośbę władz rektorskich — zagranicznym gościom Uniwersytetu. Takimi okolicznościowymi wystawami były np. ekspozycja przygotowana z okazji Jubileuszu 50-lecia UMK w dniach 19–24 lutego 1995 roku i kolejna, w dniach 13–27 października tego samego roku, z okazji 350-lecia Colloquium Charitativum.

Tylko dwukrotnie, w latach 1990 i 1997, bezcenne rękopisy i druki wypożyczane były poza Polskę. Za pierwszym razem, *Apokalipsa* Heinricha von Heslera i *Kronika* Piotra z Dusburga ozdobiły okolicznościową ekspozycję w Norymberdze, poświęconą 800. rocznicy założenia Zakonu Krzyżackiego; drugą okazją była wystawa organizowana w Essen.

Niniejsza wystawa prezentuje po raz pierwszy najcenniejsze druki i rękopisy proveniencji królewskiej, jakie przechowywane są w księżnicy uniwersyteckiej w Toruniu, poza gmachem Biblioteki. Było to możliwe dzięki powołaniu do życia w roku 2005, w 60-lecie toruńskiej Almae Matris, Muzeum Uniwersyteckiego, które posiada odpowiednie warunki dla bezpiecznej ich ekspozycji. Wystawa jest trzecią propozycją Muzeum.

Mirosław A. Supruniuk

SREBRNE OPRAWY

Warsztat Gerarda Lentza

Wymiary oprawy: 20,8 × 15,5 × 5 cm

Rok wykonania: 1562

Górna i dolna okładzina ozdobione medalionem, plaketami narożnymi oraz ornamentem maureskowym.

Druk: Luther Martin, *Als neue Testament auff's new zuge-richt...*, Witeberg, gedruckt durch Hans Lufft, 1546.

Sygn. Ob.6.II.4496

Wymiary oprawy: 20,8 × 15,6 × 7 cm

Rok wykonania: 1557–1560?

Górna okładzina: medalion z wojownikiem na wspiętym koniu; dolna okładzina: medalion z rycerzem (Marek Curtius?) na koniu skaczącym w ogień.

Druk: Rabe Ludwig, *Historien der beyligen ausservölten Gottes Zeugen, Bekennern vnd Martyrern...*, Strassburg, durch Samuel Emmel, 1554.

Sygn. Ob.6.II.4497

Wymiary oprawy: 31,7 × 20 × 4,2 cm

Rok wykonania: po 1550

Górna okładzina: plakieta z wyobrażeniem Melpomeny; dolna okładzina: plakieta z personifikacją cnoty Męstwa.

Druk: Dietrich Veit, *Kinder Postilla vber die Sontags vnd der furnemesten fest Euangelia...*, Wittemberg, durch Georgen Rhawen Erben, 1550.

Sygn. Ob.6.III.705

Wymiary oprawy: 31,9 × 20 × 6,5 cm

Rok wykonania: 1555

Górna okładzina: plakieta z postacią muzy Euterpe grającej na oboju; dolna okładzina: plakieta z postacią muzy Erato grającej na gęślach.

Druk: Luther Martin, *...die Bücher vom Christlichen stand wider den Bapst, vnd die Bischoue, jre Scribenten vnd Vortedingen. Item, von der Kirchen vnd den Concilijs, vnd der gleichen, Welche zu der Kirchen vnd jrer regirung vnd ordnung gehören...*, Wittemberg, gedruckt durch Hans Lufft, 1554.

Sygn. Ob.6.III.706

Warsztat Hieronima Köslera

Wymiary oprawy: 35,2 × 21,5 × 5,5 cm

Rok wykonania: 1554–1562

Górna okładzina: herb księcia Albrechta, sceny ze *Starego* i *Nowego Testamentu* oraz wyobrażenia symboliczne i inskrypcje; dolna okładzina: herb księżnej Anny Marii, sceny ze *Starego Testamentu*.

Druk: Luther Martin, *Anslegung der Episteln vnd Euangelien durchs gantze iar...*, Wittemberg, gedruckt zu Leipzig durch Nicolaum Wolrab, 1554.

Luther Martin, *Kirchen Postilla das ist, Auslegung der Euangelien an den fürnemesten Festen der Heiligen, vom Aduent bis auff Ostern...*, Wittemberg, gedruckt durch Hans Krafft, 1553.

Sygn. Ob.6.III.707–708

Wymiary oprawy: 34,1 × 21 × 3,4 cm

Rok wykonania: ok. 1555

Górna okładzina: wizerunek księcia Albrechta, sceny z *Nowego Testamentu* (Zwiastowanie i Nawiedzenie); dolna okładzina: wizerunek księżnej Anny Marii, sceny z *Nowego Testamentu* (Adoracja pasterzy, Obrzezanie Chrystusa).

Druk: Luther Martin, *Hauspostill vber die Sontags vnd der fürnemesten Feste Euangelien, durch das gantzze jar*, Wittenberg, gedruckt durch Hans Lufft, 1553.

Sygn. Ob.6.III.711

Wymiary oprawy: 32,8 × 20,1 × 4,1 cm

Rok wykonania: 1555

Górna okładzina: plakietka z personifikacją cnoty Cierpliwości; dolna okładzina: plakietka z personifikacją cnoty Męstwa.

Druk: Sarcerius Erasmus, *Ein Buch vom heiligen Ebestande, vnd von Ehesachen, ...darinnen zu gleich natürlich, Göttlich, Keiserlich, vnd Bepstlich Recht angezogen wird...*, Leipzig, Jacob Berwald, 1553.

Sygn. Ob.6.III.712

Wymiary oprawy: 32,6 × 20,1 × 4,9 cm

Rok wykonania: 1555

Górna okładzina: medalion z herbem księcia Albrechta; dolna okładzina: medalion z herbem księżnej Anny Marii z koniem Welfów w klejnocie.

Druk: Sarcerius Erasmus, *Hausbuch fur die Einfeltigen Haus veter, von den vornemesten Artickeln der Christlichen Religion, darinnen der Euangelischen Christen, vnd der Gottlosen Papisten leren, gegen einander gehalten werden...*, Leipzig, Jacob Berwald, 1553.

Sygn. Ob.6.III.713

Warsztat Hieronima Köslera?

Wymiary oprawy: 31,3 × 20,7 × 5,4 cm

Rok wykonania: 1552–1562

Górna i dolna okładzina: medaliony z wizerunkami fundatorów Srebrnej Biblioteki na tle ornamentu maureskowego.

Druk: Brenz Johann, *Heilsame vnd nützliche Erklärung des Ehrwürdigen Herren Johanns Brentij, vber den Catechismus, ...durch Hartmann Beyer ...verdeudscht*, Francfurt am Mayn, durch Peter Brubach, 1552.

Brenz Johann, *Passio Unsers Herren Jesu Christi leyden vnd sterben... in Latein ausgelegt...*, gedruckt zu Nürnberg, durch Johann Daubmann, 1551.

Sygn. Ob.6.III.703–704

Warsztat Pawła Hoffmanna

Wymiary oprawy: 31,4 × 20,5 × 9,1 cm

Rok wykonania: 1555

Górna okładzina: medalion z przedstawieniem Grzechu Pierworodnego, Adam i Ewa po wygnaniu z raju (powyżej), Zbrodnia Kaina (poniżej), narożne plakietki z personifikacjami cnót: Męstwa, Cierpliwości, Nadziei i Sprawiedliwości; dolna okładzina: medalion ze sceną ukrzyżowania, Ofiarowanie Izaaka (powyżej), Sen Jakuba (poniżej).

Druk: Sarcerius Erasmus, *Von Einer Disciplin. Dadurch zucht, tugend vnd Erbarkeit mügen gepflantzet vnd erhalten werden...*, Eisleben, Urban Kaubisch, 1555.

Sarcerius Erasmus, *Von mitteln vnd wegen, die rechte vnd ware Religion (welche uns Gott in diesen letzten... zeiten, widerumb geoffenbaret hat) zu befördern vnd zu erhalten...*, Eisleben, Urban Kaubisch, 1554.

Sygn. Ob.6.III.714–715

Wymiary oprawy: 31,3 × 20,5 × 7,3 cm

Rok wykonania: 1555

Górna okładzina: plakietka z emaliowanymi herbami księcia Albrechta i księżnej Anny Marii na tle sceny Rozesłania Apostołów; dolna okładzina: romboidalna plakietka z Chrystusem Zmartwychwstałym oraz postaci ewangelistów ze swoimi atrybutami.

Druk: Nie zachował się.

Sygn. Ob.6.III.716

Warsztat nieznan

Wymiary oprawy: 32,7 × 21 × 5,1 cm

Rok wykonania: 1554

Górna i dolna okładzina: medaliony z herbami fundatorów Srebrnej Biblioteki oraz sylwetki ewangelistów i apostołów.

Druk: Luther Martin, *Auslegung der Episteln vnd Euangelien, von Ostern bis auff das Aduent...*, Leipzig, durch Nicolaum Wolrab, 1544.

Luther Martin, *Kirchen Postilla das ist, Auslegung der Euangelien an den fürnemesten Festen der Heiligen, von Ostern bis auff das Aduent...*, Wittemberg, gedruckt durch Hans Krafft, 1553.

Sygn. Ob.6.III.709–710

RĘKOPISY

Bernardus Bretonis, *Summa Bernardi* [Zbiór praw kano-nicznych]. J. łaciński, iluminacje. XIII-XIV w. Pergamin, 24 × 18 cm, 38 k. Oprawa: deska, skóra barwiona, guzy. Sygn.: Rps 27/II

Königsbergi Töredék [Fragment Królewiecki]. J. węgierski. I połowa XIV w. Pergamin, 19 × 14 cm, 1 k. Sygn. Rps 25/III

Heinrich von Hesler, *Die Apokalipse* [Apokalipsa]. J. niemiecki, iluminacje. II tercja XIV w. Pergamin, 31 × 23,5 cm, 199 k. Oprawa: deska, brązowa skóra, dziewięć mosiężnych guzów, pozostałości dwóch mosiężnych zapięć.

Sygn. Rps 44/III

Heinrich von Hesler, *Die Apokalipse* [*Apokalipsa*]. J. niemiecki, iluminacje. II tercja XIV w. Pergamin, 30 × 21,5 cm, 160 k. Oprawa: deska, skóra, pozostałości dwóch mosiężnych zapięć.
Sygn. Rps 64/III

Deutschordensstatuten [*Statuty zakonu krzyżackiego*]. J. niemiecki i francuski, iluminacje. Połowa XIV w. Pergamin, 15,5 × 11,5 cm, 100 k. Oprawa: deska, skóra, pozostałości dwóch mosiężnych zapięć.
Sygn. Rps 5/I

Alter Kulm [*Stara księga chełmińska*]. J. niemiecki. XIV w. Pergamin, 24, 5 × 18,5 cm, 92 k. Oprawa: deska, skóra brązowa z metalowymi klamrami.
Sygn.: Rps 23/III

Johannes Bonensis, *Regimen sanitatis pulchrum*. J. łaciński. XIV w. Pergamin, 25 × 17,5 cm, 29 k. Oprawa: deska, skóra nacinana.
Sygn.: Rps 24/II

Nicolaus von Jeroschin, *Di Kronike von Pruzinlant* [*Kronika ziemi pruskiej*]. J. niemiecki, iluminacje. II połowa XIV w. Pergamin, 29 × 21,5 cm, 216 k. Oprawa z XIX w.: tektura, skóra.
Sygn. Rps 54/III

[Modlitewnik staroniemiecki]. J. niemiecki, iluminacje. XV w. Pergamin, 13 × 9,5 cm, 191 k. Oprawa: deska, skóra z tłoczeniami, ozdoby, klamra.
Sygn.: Rps 2/I

Psalterium mit Cantica und Dies irae [*Psalterz*]. J. niemiecki, iluminacje. Ok. 1500. Pergamin, 16 × 11 cm, 188 k. (k. 1–5 nie zapisane). Oprawa: deska, skóra, pozłacane srebrne guzy.
Sygn.: Rps 84/II

Divân Hafiza. J. perski, iluminacje. XVI w. Papier, 35 × 23 cm, 135 k. Oprawa z 1998 r.: skóra ze złoceniami.
Sygn.: Rps 70/IV

Gebete Herzog Albrechts [*Modlitwy księcia Albrechta*]. J. niemiecki. II połowa XVI w. Papier, 19,5 × 14,5 cm, 95 k. Oprawa: tektura, biała skóra z tłoczeniami, pozostałości dwóch srebrnych zapięć.
Sygn. Rps 90/II

INKUNABUŁY

Ioannes de Tambaco, *Consolatio theologiae*. [Strasbourg, Typ. Henr. Ariminensis = Ge. Reyser, non post 1479]. 2°. Oprawa: deska, skóra brązowa, wycisk ślepy, guzy i narożniki, klamry, rejestr introligatorski [XV w.].
Sygn. Inc.III.58

Biblia. Germ. Nürnberg, Ant. Koberger, 17 II 1483. 2°. Oprawa: deska, skóra brązowa, wycisk ślepy, ślady po klamrach i guzach [XV w.].
Sygn. Inc.IV.27

Reichental Ulrich von, *Concilium zu Constencz*. Augsburg, Ant. Sorg, 2 IX 1483. 2°. Oprawa: deska, skóra brązowa, wycisk ślepy [XV w.].
Sygn. Inc.III.53

Corpus iuris civilis. Iustiniani Institutiones cum glossa ordinaria Accursii Florentini. Nürnberg, Ant. Koberger, 27 XII 1486. 2°. Oprawa: deska, skóra biała, wycisk ślepy, klamry [XV w.].
Sygn. Inc.III.107

Passien Büchlein von den vier beubt iunckefrawen. [Malbork, Iac. Karweyse, ca 1492]. 8°. Oprawa: skóra kozła [XIX/XX w.].
Sygn. Inc.II.2

Guillermus Alvernus, Episcopus Parisiensis, *Opera, cum Tabula Ioannis Rosenbach*. Ed. Petrus Danbauser. [Nürnberg, Ge. Stuchs, post 31 III 1496]. 2°. Oprawa: deska, skóra biała, wycisk ślepy, narożniki i guzy (10), klamry, rejestr introligatorski [XV/XVI w.].
Sygn. Inc.III.27 adl.1

Guillermus Alvernus, Episcopus Parisiensis, *De universo*. [Nürnberg, Ge. Stuchs, non post 1497]. 2°. Oprawa: jak wyżej.
Sygn. Inc.III.28 adl.2

Guillermus Baufet, *Dialogus de septem sacramentis*. — Guillermus Alvernus, *Cur Deus homo; De poenitentia*. [Nürnberg, Ge. Stuchs, non post 1497]. 2°. Oprawa: jak wyżej.
Sygn. Inc.III.29 adl.3

Missale Dominorum Teutonicorum. Nürnberg, Ge. Stuchs, [non post 1499]. 2°. Oprawa: deska, skóra brązowa, wycisk ślepy i złocony (starty), resztki klamer, rejestr introligatorski [XVI w.].
Sygn. Inc.IV.5

Beckenhaub Ioannes, *Tabula super libros Sententiarum cum Bonaventura*. Nürnberg, Ant. Koberger, [ca 1500]. 2°. Oprawa: deska, skóra brązowa, wycisk ślepy, resztki klamer, cztery tłoki z wizerunkiem głowy Chrystusa na górnej okładzinie [XVI w.].
Sygn. Inc.III.38

STARE DRUKI

Liber quindecim missarum electarum quae per excellentissimos musicos compositae fuerunt. Roma, A. Antico, 9 V 1516. 2°.
Sygn. VI 32

Miechowita Maciej, *Chronica Polonorum*. Kraków, Hieronim WiCTOR, 1521. 2°.
Sygn. Pol.6.III.109 adl.1

Das Neue Testament Deutsch. Vitemberg, [Melchior Lotter, IX 1522]. 2°. Sygn. Ob.6.III.529

Oprawa sakwowa modlitewnika księżnej Doroty: deska, skóra, zielony aksamit, guzy, I połowa XVI w. Książka zawiera trzy druki (psalmy i rozważania) z lat 1525–1527. Sygn. Ob.6.II.4498–4500

Feuerzeug Cristenlicher Andacht. Nürnberg, Jobst Gutknecht, 1536. 8° [Modlitewnik księżnej Doroty]. Druk na pergaminie z kolorowymi ręcznie wykonanymi bordiurami. Oprawa: deska, czarny aksamit, guzy, XVI w. Sygn. Ob.6.II.4489

Machiavelli Niccolo, *Il Principe...* In Vinegia, di Aldo, 1540. 8°. Oprawa: tektura, skóra zielona, wycisk złocony, dekoracja wstęgowa wypełniona kolorami, na górnej okładzinie wycisk: „Io. Grolieri et amicorum”, na dolnej okładzinie dewiza: „Portio mea Domine sit in terra viventium”. Sygn. Ob.6.II.4479

Kopernik Mikołaj, *De revolutionibus orbium coelestium libri VI.* Norimbergae, apud Joh. Petreium, 1543. 2°. Sygn. Pol.6.III.142

Geystliche Lieder. Mit einer neuen vorrbede D. Mart. Luth. Leipzig, Valentin Bapst, 1545. 8°. Sygn. I 180

Cantional albo księgi chwał Boskich, to iest Pieśni Duchowne Kościoła świętego podług Ewangieliei y Prawdziwego Pisma świętego. A teraz z Czeskiego ięzyka na Polsky przez Xiedza Walentego z Brzozowa nowo przelożone... W Królewcu Pruskim przez mię Allexandra z Augezda z Zwojnic..., 1554. 2°. Sygn. Pol. 6.III.70

Carion Johann, *...Chronica...* Wittenberg, G. Rhawen Erben, T. 2: 1562. 4°. Sygn. Ob.6.II.4480

